

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Анхима Олексія Івановича **“Літературно-художня творчість як діалог та інтерпретація (на матеріалі драматургії Гельмута Байєрля)”**, представлену на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності – 10.01.06 – теорія літератури (науковий керівник д. ф. н, доц. Астрахан Н. І.)

Актуальність теми дисертації Олексія Івановича Анхима **“Літературно-художня творчість як діалог та інтерпретація (на матеріалі драматургії Гельмута Байєрля)”** не викликає жодних сумнівів і зумовлена поглибленою увагою новітньої літературознавчої науки в Україні й світі до вивчення проблем інтерпретації літературного твору. Тут слід наголосити, що саме в цьому напрямі науки про літературу українські вчені не відстають від західноєвропейських дослідників. Слушно у зв'язку із цим О. І. Анхим згадує імена вітчизняних науковців М. Гіршмана, М. Зимомрі, М. Ігнатенка, П. Пилиповича, Г. Сивоконя, Т. Чонки, чії праці з'явилися в останні десятиліття. І цей перелік можна продовжити, додавши ще імена Н. Астрахан, О. Бензюка, П. Іванишина, С. Квіта, О. Колесник, О. Юркевич, О. Бондаревої, О. Чиркова й багатьох інших, дослідження яких збагатили українське літературознавство студіями над теорією та історією драми, що й робить дисертант.

Хочу відзначити добре продуману структуру дисертаційної праці Олексія Івановича Анхима. Зокрема заслуговує на увагу короткий, але змістовний вступ, у якому можна відзначити добре виписану новизну дослідження, а також той факт, що проблематика дисертації міцно пов'язана з науковою темою кафедри германської філології та зарубіжної літератури Житомирського державного університету імені Івана Франка **“Теорія та історія драми”** (номер державної реєстрації 0112U002265). До позитивів дослідження, відзначених у вступі, треба віднести джерельну базу, якою стали фонди бібліотек низки університетів Федеративної Республіки Німеччини та Австрії, а також Архів Бертольда Брехта Академії Мистецтв

Берліна. Далі в дисертації розміщені три розділи: розділ 1. “Літературно-художня творчість як діалог”; розділ 2. “Концепт “інтертекстуальність” в межах і за межами постмодерністської теоретичної та художньої парадигми мислення”; розділ 3. “Інтерпретація літературного твору як чинник діалогічного творення та відтворення”. Закінчується наукова праця О. І. Анхима змістовними висновками. Список літератури налічує 222 позиції, значна частина з яких – німецькою мовою.

У розділі 1. заслуговує на увагу підрозділ 1.1. “Діалогічна природа літературно-художньої творчості”, у якому автор здійснив досить кваліфікований і докладний огляд наукової літератури з проблем діалогічності у творчому процесі, проаналізувавши праці українських і зарубіжних учених, визначивши тим самим власне поле для студій з інтерпретації в художній літературі, зокрема в такому її роді як драма. Тут же дисертант кваліфіковано розглядає внутрішньотекстовий та міжтекстовий діалоги, що притаманні літературній творчості, указуючи на нескінченний процес, який веде від фонологізації до діалогізації.

Також слід відзначити підрозділ 2.1. “Теоретичні аспекти Б. Брехта у діалогічному сприйнятті Г. Байєрля”, оскільки в українському літературознавстві в такому аспекті ця проблема майже не порушувалася.

У розділі 2. “Концепт “інтертекстуальність” в межах за межами постмодерністської теоретичної та художньої парадигми мислення” новаторськими підходами до висвітлення проблеми з точки зору діалогічного характеру творчості виділяється підрозділ 2.1. “Поняття “інтертекстуальність” в літературознавчому дискурсі”. О. І. Анхим підходить до інтертекстуальності як до процесу, що передбачає рух культурної інформації в нескінченності текстів, до яких щоразу приєднуються все нові й нові інтертексти та смисли. Інші підрозділи конкретизують теоретичні положення шляхом аналізу низки п’єс Г. Байєрля (“Констанція”, “Пані Флінц”, “Іоанна із Дьобельну”, “Містерія-буф”, “Подорож по Землі доктора Фауста”, “Ви новачок, сер!”). Підсумки інтертекстуального аналізу творів

Г. Байєрля дозволили пересвідчитися в продуктивності творчої рецепції цим автором текстів свого попередника Б. Брехта.

У розділі 3. “Інтерпретація літературного твору як чинник діалогічного творення та відтворення” дисертант шляхом використання здобутків філософської герменевтики успішно визначається з шляхами здійснення інтерпретації літературного твору. При цьому О. І. Анхим з’ясовує природу інтерпретації, простежує її залежність від життєвого досвіду реципієнта, реалій буття, інтерпретаційних традицій. Важливим його науковим здобутком є розмежування понять аналізу та інтерпретації. Хочеться наголосити на продуктивності підходу автора, який з’ясував творчі можливості пародії та стилізації як художніх моделей, у яких відбиваються творчі діалоги авторів, віддзеркалюються інтелектуальні ігри з претекстами. Позитивним моментом наукової роботи О. І. Анхима також є полеміка з авторами існуючих підходів до розв’язання цієї проблеми.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційне дослідження Олексія Івановича Анхима, який здійснив важливий, цілком самостійний крок у розв’язанні заявленої ним проблеми, не можна не помітити, що окремі положення його праці викликають певні сумніви, а тому примушують звернути увагу на деякі аспекти, що не були ґрунтовно висвітлені в дисертації:

1. В основі текстуального аналізу дисертанта лежить творчість німецького драматурга Гельмута Байєрля, чий життєвий шлях нерозривно пов’язаний з Німецькою Демократичною Республікою й ідеологією, яка панувала в цій державі, а тому в дисертації десь на початку слід було б дати оцінку п’єс і теоретичних праць цього письменника із сучасних позицій, що полегшило б сприйняття аналізу й інтерпретації текстів, пронизаних ідеологемами і постатями минулого. Можна було б послатися на праці й оцінки новітніх німецьких дослідників.

2. Уже в другому реченні Вступу (с. 16) автор дисертації веде мову про розгляд діалогічності літературного твору, але фрагмент фрази “характер

взаємодії автора, героя і читача як учасників діалогу” свідчить все ж не про діалог, а, скоріше, про полілог. Тому, очевидно, тут слід би висловитися інакше, заявивши про діалог між автором і читачем, автором і героєм, героєм і читачем. І тоді все б було зрозумілим. До того ж дисертація переконує, що О. І. Анхим саме так і розуміє діалогічність.

3. На сторінці 54 і далі ще не раз О. І. Анхим згадує термін “навчальна п’єса”, аналізуючи окремі твори Гельмута Байєрля, написані під прямим впливом Бертольда Брехта, який був фундатором цього жанру драми. Однак, якщо б аналізу передувало пояснення, що ще в 30-і роки минулого століття Бертольт Брехт разом з композиторами Куртом Вайлем, Паулем Хіндемітом та Гансом Айслером вибудовують експериментальну концепцію *Lehrstück*, навчальної п’єси, прагматично спрямованої на аналітичну позицію читача / глядача, тоді був би більш зрозумілим сам аналіз, здійснений дисертантом. Очевидно, що слід було б зазначити: така п’єса не планувалася як театральна вистава, в ній не грають професійні актори (це педагогічно-прикладний твір для непрофесійних акторів), відсутня публіка, глядач виступає як співавтор спектаклю; по суті – це “навчальна гра” експериментально-дослідницького характеру для політично-естетичного виховання, засвоєння принципів діалектичного мислення.

Згадані недоліки, на наш погляд, носять концептуальний характер, хоча в науковій праці О. І. Анхима можна відзначити наявність окремих недоліків часткового характеру:

1. У висновках до розділів бажано не вживати посилання на авторитети, тут мусить бути синтез особисто зробленого дисертантом (сс. 73, 137 – 138). Це ж саме не слід робити в коротких висновках до окремих параграфів (Див.: сс. 95, 99)

2. Автор не розрізняє поняття “сучасне літературознавство” і “новітнє літературознавство” (с. 164). Коли мова йде про аналіз досліджень останніх років, краще використовувати термін “новітнє літературознавство”.

3. У вступі дисертант формулює 10 завдань для свого дослідження. Можливо, їхню кількість слід було б дещо скоротити, об'єднавши деякі з них в одне.

4. На с. 95 дещо дивним видається ілюстрація до обробок п'єс митців, де в одному рядку поєднуються Б. Брехт, О. Пушкін, Леся Українка, Шекспір і Ярослав Стельмах!? І цей перелік супроводжується словами "...до нього (інтелектуального втілення діалогу. – О. Г.) вдавалися такі відомі поети й письменники...". Порівнювати Шекспіра і Ярослава Стельмаха!? До того ж, я б не проводив розмежування на поетів і письменників. Письменники – це всі ті, хто пишуть художні твори: поети, прозаїки, драматурги.

5. О. І. Анхим постійно вживає слово "даний", тоді, коли слід вживати цей, інколи – такий. Наприклад, "В даному контексті" (с. 23); "...бачення даного процесу" (с. 34); "дана лінія..." (с. 35). Подібні казуси трапляються на сс. 26, 29, 30, 37, 58, 64 тощо.

6. Часом у тексті з'являються зайві слова. Наприклад, "вибудовує свою власну концепцію" (с. 36). Якщо свою, то вона й буде власною. Аналогічні помилки трапляються на сс. 64, 69.

7. Часом зустрічаються кальковані з російської мови слова: "співпали" замість "збіглися" (с. 43), "положення" замість "становище" (с. 49), "відмітити" замість "відзначити" (с. 73), "вірні рішення" замість "правильні рішення" (с. 109), "піднімають" замість "порушують" (с. 135), "співставлення" замість "зіставлення" (с. 149) тощо.

Зазначені недоліки не применшують наукової ваги зробленого.

Дисертація Олексія Івановича Анхима пройшла значну апробацію на низці наукових конференцій та семінарів різного рангу в Україні (Житомир, Львів) й за кордоном (Будапешт, Відень), що вилилося у 8 наукових праць, серед яких достатня кількість статей у фахових і закордонних виданнях.

Висновки та основні положення наукової праці О. І. Анхима є корисними при викладанні низки історико- та теоретико-літературних курсів у вищій школі. Вони можуть згодитися науковцям, учителям, студентам.

У цілому ж, як опонент, можу зробити висновок: кандидатська дисертація О. І. Анхима “Літературно-художня творчість як діалог та інтерпретація (на матеріалі драматургії Гельмута Байєрля)” відповідає нормативним вимогам до праць подібного типу. Тема дослідження є актуальною, наукові положення, висунуті на захист, є достатньо обґрунтованими, висновки логічними й добре аргументованими. Публікації досить повно передають зміст дисертації. В авторефераті розкрито основний зміст наукової праці здобувача.

Вважаю, що Олексій Іванович Анхим є автором оригінального літературознавчого дослідження, виконаного цілком самостійно, що відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, сформульованим у п.п. 9-10, 12-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), та профілеві спеціалізованої вченої ради К 14.053.03, що дає право на присудження йому наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.06 – теорія літератури.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри державного управління,
документознавства та інформаційної
діяльності Національного університету
водного господарства та природокористування

О. А. Галич

11 березня 2019 року

